

котел, де відбувається формування якогось «усередненого європейця», Європа – це вільний будинок різних народів, з різними традиціями, звичаями, особливостями світобачення. І саме завдяки цьому різноманіттю рівноправних культур вона настільки приваблива для всього світу, в тому числі і для українців.

Сподіваюся, що ваш значний науковий потенціал та висока кваліфікація дозволять вам зробити свій помітний внесок у розгляд проблеми розвитку політико-правової ментальності українства у контексті європейської інтеграції. Від усього серця зичу вам ефективної, цілеспрямованої роботи та нових наукових досягнень!

Проректор з наукової роботи
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України

А. П. Гетьман

В. П. Березинський, доктор політичних наук, доцент,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

МЕНТАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОЛІТИЧНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Політична сфера суспільства, що розглядається крізь призму самоорганізаційних процесів, постає як відкрита нелінійна система, спроможна адаптуватися до зміни зовнішніх умов шляхом перебудови своєї внутрішньої структури. При цьому внутрішня структура політичної сфери суспільства розглядається як набір опосередкованих системними взаємозв'язками компонентів, які складаються із сукупності елементів, що перебувають у всезагальному зв'язку взаємозумовленості [5, с. 525].

Самоорганізаційні процеси в політичній сфері являють собою когерентні, кооперативні ефекти різноспрямованих цінніснозабарвлених комунікативних взаємодій індивідуальних та колективних політичних суб'єктів персоніфікованої та інституційної природи, що володіють певними обсягами політичних владних повноважень. Неоднорідність суб'єктного складу політичної системи, багатовимірність та різнорівневість міжсуб'єктних взаємодій у політиці, поліваріантність детермінант політичного розвитку, інтерактивний характер політичного процесу, де когерентні ефекти політичних дій сягають далеко за їх межі й перетворюються на самостійні елементи політичного життя, – все це конститує внутрішнє середовище політичної сфери суспільства як поле

нелінійності, що потенційно містить у собі різні типи локалізації політичних процесів, а отже – різні типи політичних структур.

Кожний етнос, кожна спільнота, виходячи з умов свого проживання й відповідно до національних і соціокультурних особливостей мислення, кодує зміст по-своєму, з тим, щоб він був зрозумілий, пізнаваний, щоб його можна було передавати, тобто декодувати під час комунікації. Відповідно до синергетичних уявлень про політичну самоорганізацію вирішальну роль у цих процесах відіграє явище атрактора (англ. *attract* – притягати), яке можна визначити як такий майбутній стан системи, що змінюється, якого ще не знає сьогодення, але минуле вже там присутнє і розпоряджається ним. Це означає, що в різних часових рядах нелінійності окремі події минулого можуть випереджати сьогодення й підстерігати нас із майбутнього.

Атрактор є евентуальним майбутнім вектором наступних змін, який або мобілізує і структурує образ сприятливого майбутнього, або формує образ прийдешньої катастрофи, що прискорює процеси розпаду. Зрозуміти атрактор означає створити умови для прогнозування розвитку, моделювання поведінки й оптимального керування процесами системи. Бездумна, егоїстична або корумпована влада може пропонувати зі свого сьогодення будь-які вектори розвитку, але всі вони будуть формальні. Атрактор неминуче «призначить» свій сценарій розвитку. Імперії, держави, династії стрімко занепадали, коли простір епіфеноменів не транслював або транслював у соціуми негативні образи майбутнього.

Атрактор має архетипну природу. Як пише В. Одайник, «архетип – це організуючий принцип, що стоїть за психологічними феноменами» [4, с. 27]. Як продукти колективного несвідомого архетипи відтворюють найбільш глибинний рівень несвідомого, який виходить за межі індивідуальної психічної структури і їх слід відносити до системи світовідчуття, яке має переважно несвідомий характер. По суті, архетипний шар колективного несвідомого складає філогенетичний рівень політичного світосприйняття, зміст якого складають не самі архетипи, а архетипні уявлення, архетипні образи [3, с. 112].

Згідно з К.-Г. Юнгом архетип суттєво відрізняється від відповідно перероблених чи історично усталених форм, тобто архетипних уявлень. Архетипи як продукти колективного несвідомого вловлюються індивідуальною свідомістю шляхом віддзеркалення змісту архетипу в реальності, що передбачає перенесення апріорного знання в сферу свідомого та установлення його зв'язку з раціонально сформульованими ідеями. Архетипні уявлення є проєкціями архетипів на рівні індивідуальної свідомості. «Таке проєктування лежить у самих основ, і тому було потрібно декілька тисячоліть історії культури, щоб якось відрізнити проєкцію від зовнішнього світу» [6, с. 99].

Як показав В. В. Кривошеїн, відповідні архетипні конструкції колективного несвідомого складають фрактальну матрицю політичного світосприйняття [3, с. 110]. При цьому термін «фрактал» (лат. *fractus* – подрібнений, дробовий) означає структуру, яка складається з часток, у якомусь сенсі подібних до певного цілого. Як зазначають О. Донченко та Ю. Романенко, «тривале витіснення якихось компонентів фракталу з його часток приводить до формування певних постійних або тимчасових характеристик цієї неповної структури, яка все одно прагнучиме до власної первинної повноти і повторюватиме одні й ті самі помилки саме тому, що прагнення за якихось причин нездійсненне» [2, с. 32–33]. По суті, фрактал – це топологічна структура уречевлених архетипів, сума як первинних міфологічних образів-архетипів, так і вторинних, набутих.

Структури фракталу являють собою свого роду генералізовані матриці сприймання, мислення і поведінки, які імпліцитно існують в індивідуальній і соціетальній психіці й актуалізуються в реальних життєвих виборах. Ці генералізовані матриці сприймання можна розглядати як «певні інформаційні структури індивідуальної психіки, які передаються з покоління в покоління як родова пам'ять, як імпринти, в яких зафіксовані різні аспекти життєсприйняття – вони обумовлюють на несвідомому рівні те, як ми відчуваємо і бачимо навколишню дійсність, вважаємо її єдиною й об'єктивною» [3, с. 110–111].

Між архетипами (архетипними уявленнями) й атракторами наявний чіткий зв'язок. Тут ідеться, в першу чергу, про такий різновид атрактальних структур, які називають «дивними атракторами» [1], які на противагу циклам або точковим атракторам описують рух, що не стане періодичним (а значить, передбачуваним).

Політична самоорганізація, яка спонукається архетипними силами (які моделюються «дивними атракторами»), є до певної міри ірраціональним процесом, який не підпорядковується законам логіки, є непередбачуваним. Тобто ірраціональність – це іманентна властивість явищ політичної самоорганізації. Однак ірраціональність не означає повну некерованість, точніше, ірраціональність має на увазі неможливість повної керованості, неможливість передбачувати нав'язувати свою волю, маніпулювати людиною й суспільством. Розуміння ірраціональної суті політичної самоорганізації дозволяє «підштовхувати» його в певному напрямку, обумовленому дією «дивного атрактора».

Таким чином, розгортання політичної ситуації, особливо якщо мова йде про динамічні масові процеси, варто пояснювати дією архетипної моделі. У нелінійних динамічних системах, до яких відносяться політичні системи, архетипам відповідають «дивні (фрактальні) атрактори». Отже, моделювання

політичних процесів, у тому числі динаміки суспільної свідомості й електоральної поведінки, «суб'єктом» самоорганізації яких виступає архетип, оптимальне з використанням фрактальних об'єктів («дивних атракторів», фрактальних часових рядів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Березинський В. П. «Дивний аттрактор» як архетипна структура самоорганізації політичних систем / В. П. Березинський // Політол. вісн. – К. : ВАДЕКС, 2013. – Вип. 69. – С. 394–401.
2. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О. Донченко, Ю. Романенко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.
3. Кривошеїн В. В. Системологія політичного світосприйняття: структурно-компонентний аспект / В. В. Кривошеїн. – Д. : ДНУ, 2004. – 146 с.
4. Одайник В. Психологія політики. Политические и социальные идеи Карла Густава Юнга : пер. с англ. / В. Одайник. – М. : Ювента, 1996. – 382 с.
5. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.] ; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
6. Юнг К.-Г. Об архетипах коллективного бессознательного : пер. с англ. / К.-Г. Юнг // Юнг К.-Г. Архетип и символ. – М. : «Ренессанс» СП «ИВО Сид», 1991. – С. 95–128.

В. С. Бліхар, доктор філософських наук, професор,
Львівський державний університет внутрішніх справ

НАПРЯМ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ ЦЕРКВИ

У відносинах між органами державної влади та громадянами майже завжди присутній елемент примусу, оскільки держава, в основному, прагне спокою та добробуту, що мають місце за відсутності конфліктів між індивідами. Проте в цьому контексті кожна людина прагне дещо іншого, а саме – діяльності та розмаїття. У цій перспективі можна сприйняти ідею про те, що державні заходи послаблюють енергію народу.

Не беручи до уваги відносну жорсткість у взаєминах із суспільством та державою, церква все ж таки впродовж двадцяти століть володіє незмінною цінністю – свободою. Слушно з цього приводу висловився Р. Шнакенбург, відзначаючи, що «різні свідчення... в Новому Завіті не дають нам можливос-